

Türk Tıp Tarihi Arkivi

Cilt 4. No. 15. 1940

TÜRKİYEDE XVIII İNCİ ASRIN BAŞINDA ÇİÇEK AŞISI TATBİKİNE DAİR

O. T. HULT [*]

Dilimize çeviren : AKDES NİMET KURAT

İsveç kralı Karl XII (Demirbaş Şarl) — 1713 Şubatında zorla Benderden kaldırılıp Edirne civarındaki Timürtaş'a nakledildikten sonra 1713 Temmuzunda fevkalade şiddetli, zehirli ve (pestilence imsi) bir sıtmaya tutulduğu zaman, müdavim doktorları Skragge ile Neuman adlı iki tabibtir. Bu sırada her iki doktor da hastalanmışlardı; bunlardan Skraggenin daha ağır hasta olduğunu, ve kralın tedavisine ait emirlerini ancak sedyesinden verebildiğini, yine hasta olmakla beraber kralın tedavisine devam eden, Neumann'ın raporlarından öğrenmekteyiz.

Karl XII. nin ve onun müdavim (hususi doktoru - médecin ordinaire ou médecin du roi) doktorlarının Türkiyedeki ikametleri tıp tarihinde ehemiyetli bir vak'a ile bağlıdır.

Hakiki çiçeği vücuda aşılama suretiyle, bu hastalığın çok şiddetli bir şekilde cereyanına mani olabilmek, ve vücudun çiçeğe karşı immünité (muafiyet) sini elde etmek için, muhtelif yerlerde halk tıbbınca malûm olan, [1] aşı üsülü, o sıralarda İstanbulda, maamafih yalnız hristiyan ahali arasında, nazarı dikkati celbedecek bir surette tatbik edilmekte idi. Bu cins halk tıbbının bilhassa şu iki mevkide umumun nazarı dikkatini celbedecek kadar muvaffakiyetli olarak tatbik edildiğini öğreniyoruz : Biri Selânikte diğeri de Filibede; buralarda binlerce muvaffakiyetli çiçek aşısı yapılmakta idi.

[*] O. T. Hult un : Karl XII. (Demirbaş Şarl) ın Rus - Leh seferi esnasında Sağlık koruma ve Hastabakıcılık teşkilâtı adlı, İsveç İlimler Tarihi Cemiyetinin organı olan LYCHNOS mecmuasında (Uppsala 1938, SS 95 - 138) çıkan yazısından terceme edilmiştir. Terceme edilen sayfeler : 112 - 119.

BAŞVEKÂLET ARŞİVİNDE TÜRK TIB TARİHİNE AİT VESİKALAR

Dr. A. SÜHEYL ÜNVER

Bu, [*] Türkiyede ilk defa yapılan araşdırmalardandır. Buna dair tetkikata başka bir yerde tesadüf edilmemiştir. Çok kıymetli vesikalar vardır. Kitaplardan tıb tarihimize müteallik malûmat taranmıştır. Bu arşivler tetkikleri bitmemekle beraber mühim neticeler vermiştir. Bulunan vesikaların bir kısmı 1603 ile 1730 tarihleri arasına tesadüf ediyor. Daha eski tarihli vesikalara henüz tesadüf etmedim. Bu evrak emirnameler, tahsisat, avanslar, tayin, azil, istid'alar, tıbbî raporlar, sarî hastalıklar ve reçete suretleridir. Bu makalede ve bundan sonra yazılan ikincisinde (Tıb dünyası Nisan ve Temmuz 1934) Bu vesikaların aslı konmıyarak bir fikir vermek üzere kısaca bahsolunmuştur. Bütün bu evrak Hekimbaşının elinden geçmiştir. Hekimbaşının salâhiyetlerinin bugünkü Sıhhat Vekâletinin aynı olduğunu görüyoruz. İstanbulda bulunan hastahane şefleri arasında meratip silsilesi vardır. Açılacak muayenehaneler kontrol ve tahdit edilmektedir. Hastahane ve hassa saray hekimleri çok muteberdir. Anadolu ve Suriyedeki hastahanelere hekimler, cerrahlar ve kehhallar (göz mütehassısları) İstanbuldan tayin ediliyor. Bunların liyakatli olmasına dikkat ediliyor. Maaşları yevmiye olarak hesap edilmiştir. Hekim maaşları dolđuncadır. İhtilâflı hallerde kızlarda gışayî bekâret varmı yokmu diye aranmasına memur bir erkek hekim vardır. Buna ehli hibre (ehli kible) diyorlar. Cerrahların bu asırlarda kullandıkları levazım da pek mühimdir.

Türkiyede tâun istilâları hakkında mühim kayitler vardır. Ayrıca sefere giden cerrahlar ve ordunun kadrosuna dahil cerrahların sefer

---

[*] Daha mufassal olarak Tıb Dünyası Nisan 1934 ve Temmuz 1934 nüshalarında neşredilmiştir.

levazımı hakkında bunların çadırları, hasta nakli için mevcut arabaları, tıbbî muayeneler ve raporları, İstanbulda muayenehane açılması için müsaade, hekim maaşlarının zamları, sarî hastalıklardan çok ölüm veren yerlerde muaveneti içtimaiye ve bu gibilerin vergilerinin afvi vesaire hakkında hazine kayıtları çok kıymetlidir ve her gün bir çok yeni vesikalar tıb tarihimizi zenginleştiriyor.

TÜRKISCHE MEDIZIN-GESCHICHTLICHE DOKUMENTE IM STAATSARCHIV [*]

Dr. A. SÜHEYL ÜNVER

Bei der erstmaligen Durchforschung des Staatsarchives kamen sehr wertvolle Dokumente zum Vorschein. Obwohl diese Arbeit noch nicht beendet ist, hat sie doch schon bedeutungsvolle Ergebnisse zu Tage gefördert. Diese Dokumente umfassen einen Zeitraum vom Jahre 1603 bis 1730. Bisher sind dem Autor noch keine älteren Dokumente in die Hand gefallen. Es handelt sich um Befehle, Zahlungsanweisungen, Vorschussbelege, Ernennungs- und Absetzungsurkunden, Gesuche, aertzliche Gutachten, Urkunden über ansteckende Krankheiten und Rezeptabschriften. In der genannten Arbeit hat der Autor die Urkunden kurz erwäehnt ohne auf sie im einzelnen einzugehen. Alle diese Dokumente sind durch die Hand des Hekimbaschi (obersten Arztes) gegangen. Wir ersehen hieraus, dass er dieselben Befugnisse gehabt haben muss, wie heute ein Hygieneminister. Die Leiter der Krankenhaeuser in Istanbul haben ihre besonderen Grade gehabt. Die zu eröffnenden Aerztekabinetts wurden kontrolliert, und deren Zahl bewegte sich in gewissen Grenzen. Die Krankenhaus- und Hofaerzte waren hoch angesehen. Aerzte für die Krankenhaeuser

---

[*] (Tıb Dünyası), April und Juli 1934

in Anatolien und in Syrien, Chirurgen und Augenaerzte wurden direkt von Istanbul aus ernannt. Man legte grossen Wert auf das Können dieser Aerzte. Der Sold des Arztes wurde als Tagelohn berechnet und ziemlich reichlich bemessen. Es existierte ein sogenannter Fachkundiger, der in strittigen Faellen festzustellen hatte, ob das Hymen vorhanden ist. - Die Handwerkzeuge und Mittel der Chirurgen in diesem Zeitalter sind ebenfalls sehr wichtig.

Über die Pestepidemien in der Türkei in früheren Zeiten sind wichtige Feststellungen zu finden. Ferner sind die Urkunden über die Ausrüstungen der in den Krieg ziehenden Chirurgen, über die Operationszelte, Verwundeten-Transportwagen, ferner über die Berichte der Aerzte über Verwundungsfaelle, über die Erlaubniserteilung zur Eröffnung von Aerztekabinetten in Istanbul, Gehaltserhöhungen der Aerzte, soziale Hilfe in den verseuchten Gegenden, über die Reduzierung von Steuern der Steuerpflichtigen, die in solchen Gegenden wohnten etc. von grosser Bedeutung und bereichern unsere Medizin-Geschichte sehr.
